

«Top Chors», vol. 4: Concert commemorativ Hans Erni (1867–1961) e Duri Salm (1891–1961)

Tgi n'enconuscha betg «Il pur suveran», «Nossa viarva», «L'olma ubain «Allas steilas»? Chanzuns ch'han tuttgà l'olma dal chantadur, da la chantadura. Chanzuns ch'han marçà profundamain il chant da chors rumantschs. Il 2011 èn passads 50 onns dapi la mort da dus dals gronds cumpo-nists rumantschs:

Hans Erni (1867–1961) e Duri Salm (1891–1961). Per questa chaschun è RTR Radio-televisiun

Swiza Rumantscha sa regurdà da questas duas persunalitads marcantas da l'uschenumada «segunda generaziun da cumpionists indigens». Quai è succedi cun in concert commemorativ ils 27 da matg 2011 en halla plurivalenta a Glion. Il concert ha medemamain furmà l'avertura da la 44avla Fiasta da cant dis-trictuala dalla Surselva.

Il disc cumpact Top chors vol. 4 preschenta parts dal concert commemorativ cun ils interprets: Chor d'affons dalla Surselva (dir. Rilana Cadruvi), Cantus Firmus Surselva (dir. Clau Scherrer), Chor viril Ligia Grischa (dir. Peter Appenzeller) e las solistas vocalas Letizia Scherrer, Judit Scherrer e Rilana Cadruvi. Ferenc Bognar e Clau Scherrer han sunà il piano.

Hans Erni – il bab da la chanzun rumantscha

Hans Erni è naschi ils 25 da decembre 1859 a Trin-Digg. Suenter las scolas en vischnanca ha el frequentà il Seminari da scolasts a Cuira, nua ch'el ha fatg encouschientscha cun ils professers Gion Antoni Bübler e Giachen Hasper Muoth. Ensemens cun Alfons Tuor ha el fundì il chor rumantsch dals scolars. Suenter il seminar ha el dà scola a Trin, è alura sa rendì en l'Italia per far studis e per lavurar sco scolast privat a Mira sper Vaniescha. Ils onns 1891 fin 1898 è el stà scolast al preseminari da Roveredo. Da là è el turnà a Trin per far il pur e manar la scola secundara. Il 1905 ha el bandunà la scola e surpiglià differents uffizis politics sco mistral e députà e fatg il redactur dal «Grischun» e pli tard da la «Casa pater-na». Daspera è el er stà autur da prosa («Raquintazius», 1952) e da tocs da teatral populars sco er istoriograf local. Hans Erni è mort ils 14 d'avrigl 1961 a Tavau.

Gronds merits ha Hans Erni gi sco chantadur e dirigent, sco cumpionist ed editur da cudeschs da chanzuns. El ha cumpionà var 200 chanzuns ch'èn daven-tadas per gronda part chanzuns popular-as en el vair senn dal pled. La plipart da sias cumposiziuns, oravant tut tenor texts da Giacun Hasper Muoth, Alfons Tuor e Flurin Camathias, ha el realisà tranter il 1898 ed il 1930. Ses «Pur suveran» (1901, text: Gion Antoni Huonder) è daventà l'«imni naziunal» sursilvan.

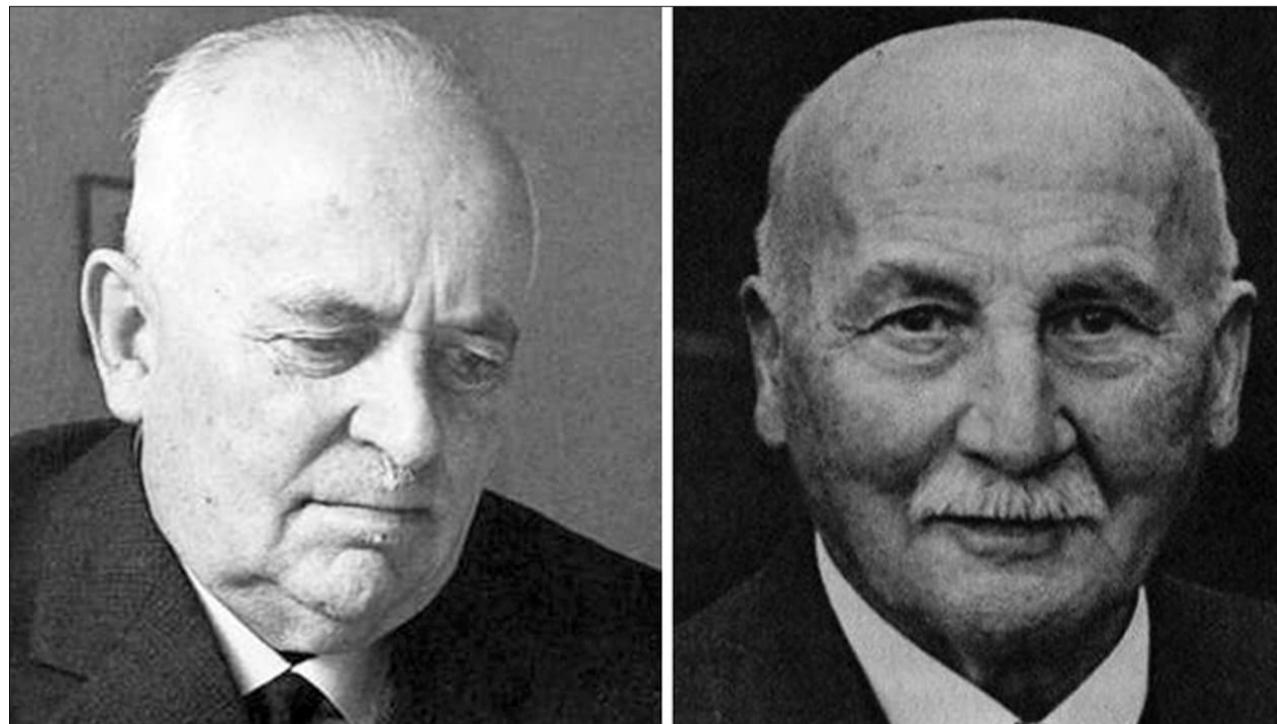
Ovra
Cumpionà passa 200 chanzuns per chor

CHOR MISCHEDAU ROMONTSCH TURITG CUN SOLISTS DIR. ARMIN CADUFF

Ina da las numerosas registrazjuns cun musica da Duri Salm.

FOTO: MAD

Ils participants dal concert final a Friburg, ils 29 da novembre 2014.

FOTO: MAD

viril e chor maschadà, chanzuns e duas e traïs vuschs per la giuventetgna e la scola, chanzuns per gieus e teaters e cantatas per occasiuns spezialas. Edi cudeschs da chanzuns per la giuventetgna: «La Rosetta» (1890), «Il giuven chantadur Grischun» I e II (1942); per chor viril: «Surselva» I–VIII (1898–1952), «Patria» (1942); «Astrax» I e II (1947/48); per chor maschadà: «Rezia» I e II (1939 e 1944), «Flurettas» I–VI (1931–1936). Divers raquints, novellas, poesias, gieus humoristics, gieus populars istorics, lavurs istoricas e lavurs davart dumondas da dretg en stil popular.

Vuschs

«Las preziosas chanzuns da Hans Erni (il Bovet rumantsch) han allegrà senz'exceptiun mintga chantadur da sisum fin giudim la Surselva e chattà resonanza er sur ses cunfins viadora. Ellas vegan senza dubi er a carmalar en il futur l'ureglia rumantscha a chasa sia sco er a commuuentar a melanconia il Rumantsch a l'ester.» (Duri Salm, 1957)

«A Hans Erni è già stà cler avant 60 onns insatge ch'era alura anc vaira nov, numnadament che la chanzun penetreschia pli profundamain il cor sch'il pled saja quel da la lingua materna, pia per el rumantsch. Gion Antoni Bübler e forsa er anc auters avevan er gi quest patratg. Il pass grond per svegliar l'interess per il chant rumantscha e render pussai-vel la cultivaziun da quel ha dentant Erni fatg cun la publicaziun da las Surservas. E las Surservas han per propi dà en Surselva gronds impuls al chant rumantsch.» (Tumasch Dolf, 1957).

Duri Salm – Il Rumantsch «franzos»

Il talent musical da Duri Salm, naschi ils 3 da fanadur 1891 a Segnas, è sa manifestà fitg baud. Gia cun sis onns seseva el sin il banc da las orglas e cun indesch onns ha el dà ses emprim concert da clavazin. Suenter il seminar da scolasts a Cuira ha el frequentà il conservatori a

Genevra, il qual el ha terminà cun il diplom da concert per clavazin ed orgla. Ses scolast d'orgla e cumpozisiun era ses cumpatriot Otto Barblan.

Silsuenter è Salm stà activ sco scolast e dirigent en la citad da Turitg, a Liechtensteig/Toggenburg ed a Schwyz. L'onn 1937 vegn el clamà sco professer da musica a la Scola chantunala a Cuira. Per il chant rumantsch ha Duri Salm gronds merits. El ha cumpionà ovras per chor, cantatas e chanzuns a capella ch'èn daventadas fitg popularas e che vegnan chantadas dals chorus rumantschs cun ardiment. Sco cumpionist sa profilescha Duri Salm en spzial l'onn 1924 a chanzun da la festa tschientenara da la Ligia Grischa a Trun. Ma el ha er creà ovras per orgla e piano e trois albums cun chanzuns da solo e piano.

A restar en memoria vegn Duri Salm er cun l'ediziun da la «Consolaziun da l'olma devoziusa», ina collezioni da chanzuns e melodias religiusas ch'el ha rimàn ensemens cun il plevon e scrivent sur Carli Fry en l'entira Surselva, en la Tumleastga ed en Surmeir. Bain existiva già ina «Consolaziun», l'emprima date-scha dal 1690, ma per la 10avla ediziun han Salm e Fry per l'emprima giada er registrà las melodias. Las var 200 chanzuns e melodias èn ordinadas tenor ils vitgs da lur derivanza. Interessant è il fatg ch'ils editurs han d'ina vart fixà la varietat locala da melodias cun gronda acribia, da l'autra vart però standardisà il linguatg en in sursilvan «classic». La nova «Consolaziun» ha dà nov anim al chant dal pievel en baselgia. Duri Salm è mort ils 18 da decembre 1961 a Cuira.

Ovra

Musica per chor ed orchester (gieu festiv La Ligia Grischa, Fronleichnamsortatorium), cantatas per soli, chor e clavazin (Il saltar dils morts, La lavina, Musica, Benedetg Fontana, Allas steilas), chanzuns profanas per chor viril, chor maschadà, chor da dunnas e chor d'uffants. 5 messas cun orgla, motetas, musica da chombra, ovras per clavazin (Tre Sonate per pianoforte, Iris cantatrix, Suite sursilvana), musica per orgla e 3 albums cun chanzuns per vusch da solo e clavazin (Canzuns, Ada, Davosas spigas).

Vuschs

«Duri Salm era in bun uman bainvulent e spir buntad. Bain al cutizzava mintgatant il regl da tentar. Ed el fascheva gugent in spass, provocava cun plaschair ina discussiun ed aveva mirveglia, co ch'ins s'inschignia da mitschar or dal schuschuri. Chapaivel ch'el aveva blers amis!» (Gion Deplazes, 1961)

«Sco pianist ed organist avess Duri Salm gi tuttas premissas per ristgar il pass en las grondas salas da concert. Che

chantar en in chor a scolaras e scolars. *Cantus firmus Surselva*: Il 1999 ha Clau Scherrer fundà il Cantus firmus Surselva, in chor da project cun chantaduras e chantadurs cun vuschs extraordinarias. Er sche la tgira da la chanzun rumantscha stat en il center, promova il chor dasperas anc autres culturas canticas.

Chor viril Ligia Grischa: Il Chor viril Ligia Grischa è vegnà fundà l'onn 1852. La Ligia Grischa porscha a ses commembors la chaschun da chantar ultra da las veglias e novas chanzuns rumantschas er ovras pli pretensiucas.

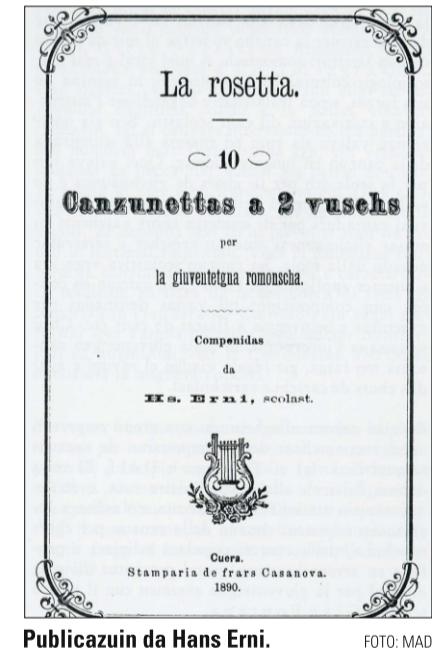
Il disc cumpact

Hans Erni

- 1.-3. Canzunettas or da «La rosetta» (text: Hans Erni, preschentaziun: Chor d'affons); 4. La rosa mia (text: Gian Bundi, preschentaziun: Cantus firmus); 5. Il mat bandunau (text: Hans Erni, preschentaziun: Cantus firmus); 9. Nossa viarva (text: Flurin Camathias, preschentaziun: Chor viril Ligia Grischa); 13. Il pur suveran (text: Gion Antoni Huonder, preschentaziun: Chor viril Ligia Grischa); 15. La steilalva (text: Luisa Lombriser, preschentaziun: Cantus firmus); 17. En iert (text: Gian Fontana, preschentaziun: Cantus firmus).

Duri Salm

6. Il mal dil cavrer (text: Gion Cadieli, preschentaziun: Rilana Cadruvi/Ferenc Bognar); 7. La mort, gliez ei la freida notg (text: Carli Fry, tenor Heinrich Heine, preschentaziun: Rilana Cadruvi/Ferenc Bognar); 8. Gl'affonet (text: Carli Fry, preschentaziun: Judit Scherrer e Rilana Cadruvi/Ferenc Bognar); 10. Sonata prima, 1. movimenti: allegro (preschentaziun: Ferenc Bognar); 11. La ventira (text: Carli Fry, preschentaziun:

Publicaziun da Hans Erni.

FOTO: MAD

Ils interprets

*Letizia Scherrer, Trun/Feldkirch (*1968):* La pli enconuschenta sopranișa grischuna. Diplom da concert. Repetidamain victura da concurrenzas. Activitatda concert en Europa ed en ils Stadis Unids (t.a. Carnegie Hall New York, Salzburger Festspiele).

*Judith Scherrer, Trun/Amtzell-Allgäu (*1971):* Mezzosopranișa. Diplom da concert a Basilea ed Amsterdam. Repetidamain victura da concurrenzas. Endgaschamenti da concert en Svizra ed a l'exterior.

*Rilana Cadruvi, Schluuin (*1978):* Altista. Studi da chant a Turitg, Berna e Basilea. Diplom d'instruziun a Basilea. Repetidamain victura da concurrenzas. Vasta activitatda da concert.

*Ferenc Bognar, Szombathely (Ungaria)/Feldkirch (*1949):* Pianist. Dapi il 1981 professer per clavazin al Vorarlberger Landeskonservatorium Feldkirch. El ha sunà cun musicists da renum mundial e vegn envidà regularmain a festivals impurtants.

Chor d'affons Surselva: Rilana Cadruvi ha fundà il chor da project l'onn 2003 cun la finamira d'intermediar il plaschair da

La preschentaziun:

Radiotelevisiun Svizra Rumantscha. Top Chors, vol. 4: Concert commemorativ Hans Erni e Duri Salm. Cuira 2011.

Dapli informaziuns:

chatta.ch/?hiid=xx
www.chatta.ch